

“הם משהו אחר”

(מעובד על פי דרור יובל, “הם משהו אחר”, הגלוב, 3 בינואר 2016)

בסוף השבוע התפרסם ראיון מעניין עם האנתרופולוג¹ תמיר ליאון. הריאיון עמוס במשפטים דרמטיים, נחרצים, על בני הנוער בישראל. הנה מקבץ קצר:

• “הילד הוא תלמיד מצטיין, מדריך בצופים, קצין ביחידה קרבית, אבל בחייו האישיים הוא אלים, הוא נצלן, אין לו באמת חברים טובים, ההסתכלות שלו על החיים היא מאוד חומרנית ושטחית. לא באמת אכפת לו מאף אחד, גם לא מהמשפחה שלו”

5

• “ילדים שמסתגרים בחדרם, כל חייהם במחשב. חלקם, ואני לא חושב שהציבור מודע לזה, כבר הפסיקו ללכת לבית הספר. צומח לנו מול הפנים סוג חדש של בן אדם”

• “בניגוד למה שחושבים — הוא גם לא חכם יותר”

• “היום כבר אין “שכונה”. תראי, כשאת מסתובבת בחוץ אחר הצהריים, מגיל מסוים, פשוט לא רואים ילדים ברחובות”

10

• “הגבולות מיטשטשים אצל ילד שנמצא כל היום ביוטיוב”

• “השיחה שלנו, יושבים אחד מול השני בבית קפה ומדברים — לא קיימת אצל בני נוער. הם כל הזמן מתעסקים במשהו. הם לא יודעים מה זו אינטימיות².”

• “אם אִמְפִּתִּיהָ³ היא בעצם המדד העיקרי לאנושיות, הילדים שלנו פחות אנושיים מאיתנו. הם משהו אחר”

15

תמיר ליאון מכריז מראש שהוא מבצע הֶכְלָה (כלומר הוא מתייחס לכל בני הנוער כאילו כולם מתנהגים אותו הדבר). באופן אישי אין לי בעיה עם הכללות מכיוון שבאמצעותן חוקרים כמו אנתרופולוגים וסוציולוגים יכולים לתאר את “התמונה הגדולה”. אחד החסרונות של שימוש בהכללות הוא שהן עלולות לגרום להתעלמות מפרטים מסוימים, וגם זה בסדר. אלא שלמרבה הצער, טיעוניו של ליאון מחמיצים כל כך הרבה פרטים עד שהתמונה שהוא מתאר מעוותת לחלוטין ושגויה.

20

¹ אנתרופולוג הוא חוקר שעוסק בתולדות האדם ובהתפתחותו הגופנית והרוחנית, אמונותיו, מנהגיו ואורח חייו.

² אינטימיות היא היכולת לחוש קרבה, ידידות, משפחתיות

³ אמפיתיה היא יכולת ההזדהות עם מישהו אחר.

נתחיל בכך שהוא אומר כמה דברי טעם. בני הנוער היום אכן חווים חוויה מתמדת של FOMO⁴, חשש להחמיץ, וזאת בין השאר בגלל הסמארטפונים. אין ספק שהסמארטפון הפך למכשיר מרכזי בחייהם, אין ספק שהם מבליים איתו שעות ארוכות, אין ספק שחלק ניכר מחיי החברה שלהם מתווך דרך אפליקציות (ווטסאפ, סנאפצ'אט, אינסטגרם), אין ספק שהטכנולוגיות האלו משפיעות על בני הנוער.

הבעיה העיקרית, אבל לא היחידה, עם הטיעונים של ליאון היא שהם נטולי הקשר היסטורי. ליאון מספר שהוא חוקר את בני הנוער ב-20 השנים האחרונות. זה מרשים, אבל אולי כדאי להרחיב את המחקר ל-200 השנים האחרונות? אולי ל-2,000 השנים האחרונות?

במהלך סוף השבוע צפיתי בסדרה דֵדווד (Deadwood) שמתארת את החיים בשלהי המאה ה-19 במערב ארה"ב. זו לא סדרה תיעודית, אבל היא מספקת תיאור נאמן (יחסית) למציאות של החיים באותה התקופה. מי שבוחן את האופן שבו האמריקאים חיו רק לפני 150 שנה, בעידן שבו טכנולוגיית התקשורת המרכזית הייתה דפוס, לא מגלה בני אדם יותר אנושיים, או כאלו שחווים אינטימיות בצורה יותר טובה.

בני אדם בסדרה זורקים אותך לחזירים כדי שיאכלו אותך, מתייחסים לבני מיעוטים כאילו היו בהמות, שודדים האחד את השני ללא שום בעיה. האם יש מישהו שמתגעגע לאנושיות ה"מופלאה" הזו שהייתה חלק מעולמנו רק לפני 150 שנה?

המצב באירופה באותה התקופה לא מוצלח יותר. ההיסטוריונים שתיארו את האופן שבו השתמשו בילדים באותה התקופה בשוק העבודה מספרים כיצד היו קושרים אותם למכונה על מנת שלא יברחו – ילדים בני עשר, בני שמונה, בני שש. כמה אנושיות הייתה אז בקרב בני הנוער? אלו שחושבים שהמצב בימי הביניים היה מוצלח יותר, לא הרימו ספר היסטוריה בימי חייהם.

מי שמאמין שטכנולוגיה לא משפיעה עלינו, לא יודע על מה הוא מדבר. טכנולוגיה משפיעה עלינו, היא תמיד השפיעה עלינו. לא מדובר רק בטכנולוגיות תקשורת; אבק השרפה השפיע עלינו, הטלסקופ שינה אותנו, השעון טלטל את עולמנו, פצצת האטום כמעט והשמידה אותנו. בתוך כל אלו, גם טכנולוגיות תקשורת השפיעו עלינו, על מי שאנחנו, על אופי מערכות היחסים שלנו, על הדרך שבה אנחנו חושבים על עצמנו ואת עצמנו. ההשפעה שלהן גדולה כל כך כיוון שאנחנו חיה שמתקשרת, שמחפשת קשר.

⁴ FOMO - ראשי תיבות של: Fear of Missing Out. חרדה חברתית שבה אדם חושש להחמיץ חוויות מהנות שאחרים חווים.

ואולם התייחסות להשפעה של הטלפונים הסלולריים על בני הנוער בצורה כל כך פסקנית, וחד-כיוונית, היא שטחית ורדודה. בני הנוער אכן פועלים בתוך עולם רווי טכנולוגיות אבל הם לא קורבנות שלהן. הם לא יצור פאסיבי, נטול הגנות, סוג של בטטה-ספוג, שמופגזים במסרים שמעצבים את אישיותם כאילו היה פלסטלינה.

50

בוודאי שלגדול עם טלפונים סלולריים מייצר סוג אחר של בני נוער שגדלו עם טלוויזיה (כמו שלגדול עם טלוויזיה מייצר סוג אחר של בני נוער מאלו שגדלו עם ספרים), אבל הטענה שהתוצאה היא בני נוער פחות אנושיים, היא מרחיקת לכת מדי. בניסיונו לשרטט מציאות עגומה, ליאון מספק הצהרות סנסציוניות⁵, נטולות דקויות, נטולות הקשר היסטורי. משיחת המכחול שלו כה עבה, עד שלא ניתן לראות תחתיה דבר, מלבד כתם בוצי: הטכנולוגיה הורסת את חיינו, הורסת את ילדינו, הורסת את העולם.

55

מי שמחפש להיכנס להיסטוריה בגלל שהילדים שלו מבליים שעות רבות מול המסכים, ימצא בליאון שותף נאמן. מי שמבין שהמציאות החברתית היא לא חד-כיוונית (הטכנולוגיה משפיעה - > בני הנוער מושפעים), מוזמן לשתות כוס מים. בני הנוער של ימינו, עם הסמארטפון שלהם, אינם פחות אנושיים, פחות טובים או יותר מפחידים מבני הנוער שהסתובבו כאן לפני 50, 100, 150 או 1,500 שנה; הם אכן "משהו אחר", הם באמת שונים. בחלק מהמקרים הם שונים לרעה ובחלק אחר של המקרים הם שונים לטובה. מה שבטוח הוא שהם הרבה יותר מתוחכמים ממה שליאון טוען שהם.

60

65

⁵ הצהרות סנסציוניות הן שמעוררות התרגשות רבה.